VALORIFICAREA MOŞTENIRII LINGVISTICE

SAMUIL MICU

DE

D. MACREA

La 13 mai, s-au împlinit 150 de ani de la moartea lui Samuil Micu, întemeietor, alături de Gheorghe Şincai şi Petru Maior, al «Şcolii ardelene». În istoria formării culturii noastre moderne şi a eliberării sociale şi naţionale a romînilor din Transilvania, supuşi veacuri întregi opresiunii şi exploatării grofilor, Samuil Micu este primul dintre aceşti trei mari cărturari care s-a luptat cu toate greutăţile începutului.

Munca de cărturar patriot a lui Samuil Micu s-a desfăşurat în ultima jumătate a secolului al XVIII-lea, cînd romînii din Transilvania trăiau dezamăgirea neîndeplinirii promisiunilor legate de actul unirii unei părţi dintre ei cu biserica Romei.

Unirea n-a adus nici o îmbunătăţire de seamă în situaţia socială a romînilor din Transilvania. Ei au rămas, ca şi înainte, o naţiune fără egalitate de drepturi cu celelalte «trei naţiuni unite» în privilegii ale acestei provincii. Cu excepţia unor înlesniri neînsemnate acordate preoţilor uniţi, iobăgia a fost menţinută neştirbită. Dar în domeniul cultural romînii uniţi au obţinut unele drepturi a căror însemnătate n-au bănuit-o cei ce li le-au acordat: primirea tinerilor romîni uniţi în şcolile superioare catolice de la Viena şi Roma, deschiderea, în 1754, a şcolilor romîneşti de la Blaj şi înfiinţarea, la Blaj, a unei tipografii romîneşti. Această din urmă instituţie a fost creată pentru a putea fi oprită pătrunderea în Transilvania a cărţilor bisericeşti tipărite în Ţările Romîneşti.

Samuil Micu a fost întîiul cărturar romîn din Transilvania care a folosit cu deplină conştiinţă a rolului său noua situaţie creată.

Născut în 1745, în comuna Sadu de lîngă Sibiu, dintr-o familie de preoţi, Maniu Micu, devenit în 1762, prin călugărire, Samuil, a trăit din copilărie atmosfera de luptă şi jertfă patriotică creată de unchiul său după tată, Inochentie

BDD-A30814 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:35 UTC)

Micu, episcopul martir al luptei pentru drepturile romînilor din Transilvania, mort în exil la Roma. A învățat mai întîi la Blaj, în școlile de curînd deschise, unde a avut ca profesor pe Grigore Maior, viitorul episcop, întors de la Viena cu idei înaintate, și pe învățatul călugăr Isaiia, care studiase la Kiev. Închegarea personalității și a culturii sale s-a făcut între 1766 și 1772, la Viena, unde a studiat teologia și filozofia, oraș dominat în acea vreme de ideile iluminismului. După ce funcționează scurtă vreme ca profesor de filozofie și matematică la Blaj, se întoarce din nou la Viena, unde, între 1779 și 1782, este prefect de studii la Colegiul Sfînta Barbara, în care fuseseră admiși un mic număr de tineri romîni uniți. Revenind la Blaj, în 1783, Samuil Micu duce o viață modestă de cărturar erudit, dar, chinuit de neînțelegerile cu episcopul Ioan Bob și de persecuțiile acestuia, este silit, spre sfîrșitul vieții, să se refugieze la Buda ca cenzor și corector al publicațiilor romînești ce se imprimau în tipografia universității de acolo.

Bilanțul activității de cărturar a lui Samuil Micu constă din 62 de lucrări, dintre care 46 religioase, 5 istorice, 4 lingvistice, 3 filozofice, 2 didactice și 2 traduceri literare.

Din aceste lucrări, în mare parte traduceri și prelucrări, fapt explicabil pentru începuturile oricărei noi culturi, 13 s-au pierdut, printre care un dicționar latin-romîn și o gramatică a limbii latine, iar dintre cele 49 păstrate, nu s-au tipărit decît 11, celelalte rămînînd în manuscris. Cu toată prețuirea de care s-a bucurat Samuil Micu din partea contemporanilor pentru vasta lui cultură, el n-a reușit să obțină mijloace pentru a-și tipări lucrările. Episcopul Ignatie Darabant de la Oradea, care avea legături prietenești cu Micu și care a fost unul dintre protectorii acestuia, a lăsat, la moartea sa, 100.000 de florini economii pentru biserică, dar nici un ban pentru tipărirea lucrărilor lui Micu. «Nimic nu-i place mai puțin episcopului — îi scrie lui Micu prietenul său canonicul Corneli — decît să-i ceri bani» [1]. Episcopul Ioan Bob, care i-a creat lui Micu nenumărate amărăciuni, a lăsat bisericii, la moartea sa, imensa sumă de 500.000 de florini, dar lui Micu îi plătise pentru traducerea Bibliei și a altor lucrări religioase pe care le făcuse pentru tipografia din Blaj sume derizorii.

Samuil Micu a murit în brațele marelui său prieten Gheorghe Șincai, la Buda, în mare sărăcie, la 13 mai 1806. A fost îngropat, ce-i dreptul, cu mare cinste, slujba de înmormîntare fiindu-i făcută de un episcop catolic, dar a doua zi puținele lui lucruri au fost vîndute la licitație pentru acoperirea parțială a datoriilor rămase pentru tipărirea cîtorva fragmente din lucrările sale. Aceasta a fost soarta multor cărturari romîni din trecut, care ne-au lăsat valori spirituale neprețuite. Pentru cunoașterea dezvoltării culturii noastre moderne, socotim o datorie ca cel puțin unele din lucrările rămase în manuscris ale lui Micu să

[1] Vezi Iacob Radu, Doi luceferi rătăcitori: Şincai şi Maior. Bucureşti, 1924, p. 45.

BDD-A30814 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:35 UTC)

vadă astăzi lumina tiparului. Ne gîndim, în primul rînd, la lucrările sale istorice.

Caracterul religios al celor mai multe din lucrările lui Micu se explică prin faptul că forma dominantă a culturii timpului său era cea religioasă. Religia avea atunci o importanță primordială atît din punct de vedere social, cît și de stat, motiv pentru care clasele conducătoare căutau să aibă supuși de aceeași confesiune. Acceptînd, o parte dintre ei, confesiunea catolică a claselor austriece dominante, romînii din Transilvania au urmărit eliberarea lor socială și națională și accesul la cultură, la care, în acea vreme, se putea ajunge numai pe cale religioasă. Cei dintîi cărturari romîni din Transilvania au fost preoți, deoarece cultura religioasă era singura cale prin care puteau să se ridice, școlile confesionale fiind atunci singurele existente.

Scriind, în primul rînd, cărți religioase, Samuil Micu a făcut-o pentru ridicarea culturală a preoților, care erau singurii conducători ai poporului romîn din Transilvania. O preoțime cultivată din punct de vedere teologic era, desigur, preferabilă uneia care se limita la inerția ritualului tradițional.

Trebuie considerat ca un merit cultural deosebit al lui Samuil Micu traducerea și tipărirea, în 1795, a Bibliei, cunoscută sub numele de « Biblia de la Blaj », apărută la 100 de ani după « Biblia de la București » (1688) care devenise o raritate. Datorită marii lui erudiții, Samuil Micu a reușit să dea o bună traducere a Bibliei, care nu se ridică însă la frumusețea literară a celei de la București. Această traducere a lui Micu a fost retipărită în 1817 la Petersburg (Leningrad).

În 1779, Micu traduce și tipărește la Viena, cu litere latine, o « Carte de rogacioni », în 1784 tipărește la Blaj « Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți», în 1795 «Biblia», în 1796, tot la Blaj, «Teologia moralicească» (2 volume), între 1801 și 1802, în aceași tipografie, « Tainele » bisericii, în 1801, la Sibiu, un « Acatist ». Cele mai multe dintre lucrările religioase ale lui Micu au rămas însă în manuscris, printre acestea o « Istorie bisericească » după Fleury (2 volume), « Cuvîntările lui Ioan Gură de Aur » (3 volume), « Cuvîntările lui Efrem Sirul » ș. a.

Samuil Micu a căutat ca tipăriturile și scrierile sale religioase să fie cît mai pe înțelesul poporului, care era lipsit atunci de alte izvoare de învățătură. În prefața « Propovedaniei », Micu spune că ea nu este scrisă cu « măiestrie ritoricească, nici cu grai de vorbă înaltă și adîncă, ci mai de jos și mai prost (= simplu), ca și cei proști să înțeleagă și să se folosească ».

În toate prefețele cărților religioase traduse sau scrise de Micu, el introduce învățături și îndemnuri patriotice pentru cititori. Prestigiul de care s-au bucurat cărțile sale și nevoia pe care au simțit-o preoții să le citească se văd, între altele, din scrisoarea din 5 septembrie 1805 a protopopului Gheorghe Anghel din Zlatna, care-l asigură că nu trebuie să se îngrijoreze de vînzarea « Cazaniilor », deoarece « toți preoții din Ardeal, învățați și

BDD-A30814 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:35 UTC)

neînvățați, uniți și neuniți, în scurtă vreme, toate le vor cumpăra, cît vor ști că sînt Cazaniile lui Micu »[1].

Oricît de mari au fost meritele de scriitor religios ale lui Samuil Micu, originalitatea lui în cultura noastră s-a afirmat prin depășirea preocupărilor religioase și confesionale caracteristice mediului în care a trăit și prin însușirea ideilor înaintate ale timpului său. Printre aceste idei, impuse de evoluția stărilor sociale din Transilvania, ideea cea mai importantă era cea de naționalitate. Poporul romîn din Transilvania nu era recunoscut de constituția feudală a grofilor ca egal îndreptățit cu celelalte naționalități. El era un popor de iobagi, fără altă conducere decît a preoților fără cultură. Burghezia romînească, în curs de formare, avea nevoie de o legitimare juridică și socială, de o egalizare în drepturi cu celelalte naționalități. Interesele ei coincideau cu ale țărănimii iobage. De aceea lupta de eliberare a romînilor din Transilvania a avut totdeauna un pronunțat caracter național.

Samuil Micu și marii lui contemporani, Gheorghe Șincai și Petru Maior, au consacrat luptei naționale de eliberare a poporului romîn din Transilvania întreaga lor activitate de cărturari. Călugări toți trei, ei cer, în 1783, ieșirea din ordinul călugăresc, pentru a se putea dedica nestînjeniți cauzei mult mai importante a obținerii de drepturi pentru poporul romîn. Gheorghe Șincai și Petru Maior reușesc să obțină ieșirea din călugărie. Lui Micu i se refuză însă cererea, ceea ce nu l-a împiedicat totuși să-și întețească lupta pentru aceeași cauză măreață, rămînînd legat de călugărie doar prin modestie și onestitate. Dovada că nici Micu nu avea o vocație deosebită pentru călugărie o constituie independența manifestată de el față de ierarhia bisericească și amestecul activ în problemele timpului său. După întoarcerea de la Viena, el călătorește deseori la Sibiu, Alba-Iulia și Oradea pentru a-și răspîndi învățăturile și pentru a-și tipări lucrările. Numeroase acțiuni ale lui Micu arată că el s-a considerat mai presus de toate luptător pentru cauza națională a poporului și nu călugăr unit. Episcopul Ioan Bob l-a învinuit de simpatie pentru neuniți și chiar de intenția de a deveni episcop al acestora la Sibiu. Procesul înscenat lui Micu, în 1798, de către Bob în fața Consistoriului din Blaj a cuprins și această acuzație. În realitate, poziția lui Micu în problema religioasă din Transilvania a avut cu totul alt caracter decît cel de vanitate personală atribuit de Bob. După moartea episcopului sîrb, Gherasim Adamovici, care-și avea reședința la Rășinari, Micu a plecat la Sibiu și a susținut printre romînii neuniți ideea de a nu mai alege un episcop străin, ci un episcop romîn, ceea ce dovedește că, pentru Micu, ideea de naționalitate era mult mai importantă decît cea confesională. El a întreținut relații cu episcopul sîrb de la Carloviț, căruia, spre indignarea lui Bob, i-a dedicat cu elogii « Istoria bisericească », pentru sprijinul pe care acest episcop străin l-a acordat romînilor neuniți, lipsiți în acea vreme de orice mijloace de

[1] Vezi Iacob Radu, Doi luceferi rătăcitori: Șincai și Maior. București, 1924, p. 57.

BDD-A30814 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:35 UTC)

ridicare culturală. Spre deosebire de Bob și de anturajul său, care considera unirea cu Roma ca un scop în sine și ducea o politică de catolicizare a cultului religios, Micu a considerat tot timpul unirea numai ca un mijloc pentru cîștigarea de drepturi politice pentru românii. El a fost mereu preocupat de ideea ca toți românii din Transilvania să aibă o singură confesiune, fie ea chiar cea unită, numai să poată obține cu toții o stare mai bună. Micu deplîngea despărțirea românilor transilvăneni în două confesiuni, dintre care ortodocșii se găseau într-o stare de inferioritate față de uniți care obținuseră totuși prin unire unele avantaje culturale. Importanța primordială dată de Micu în scrierile și acțiunile sale ideii de naționalitate și creării mijloacelor spirituale pentru eliberarea românilor din Transilvania consacră pînă astăzi numele lui printre precursorii care au dat culturii noastre moderne un mare avînt și o tematică nouă.

Istoria și limba au fost principalele arme cu care Micu, ca și Șincai și Maior, a căutat să argumenteze drepturile poporului român la o viață liberă și egală cu celelalte naționalități ale Transilvaniei. Împotriva argumentului invocat de grofi și de vîrfurile celor trei națiuni privilegiate că ungurii, secuii și sașii ar fi stăpînii exclusivi ai Transilvaniei în virtutea principiului juridic « ius primi ocupantis », Micu, Șincai și Maior arată că tocmai în virtutea acestui principiu, dreptatea revine românilor, deoarece ei sînt urmașii romanilor care au colonizat aceste locuri cu șaptesprezece veacuri în urmă. Romanitatea « pură » a poporului și a limbii române și continuitatea noastră neîntreruptă în Dacia sînt temele de bază pe care le dezvoltă Micu, Șincai și Maior în toate scrierile lor istorice și lingvistice pentru a legitima drepturile poporului român în Transilvania. Aceste idei au avut, de la început, o mare forță mobilizatoare în ridicarea conștiinței noastre naționale și au format mai bine de o sută de ani temeiul juridic și moral al luptei românilor din Transilvania pentru obținerea de drepturi sociale și politice.

Opera istorică cea mai importantă a lui Micu este « Istoria, lucrurile și întîmplările românilor ». Ea cuprinde patru părți: I. Colonizarea Daciei și viața românilor în evul mediu; II. Istoria Munteniei pînă la 1724; III. Istoria Moldovei pînă la 1759; IV. Istoria episcopiei românești din Transilvania.

Lucrarea nu a putut fi tipărită în timpul vieții lui Micu. Ea a apărut numai fragmentar și tîrziu, sub îngrijirea lui A. T. Laurian [1]. Un rezumat al acestei lucrări a fost scris de Micu în latinește, pentru uzul istoricilor străini, sub titlul « Brevis notitia historiae valachorum ab origine gentis usque seculum XVIII ». Ea a fost tradusă de el în românește sub titlul « Scurtă cunoștință a istoriei românilor », din care n-a putut publica decît un fragment în « Calendarul de la Buda », editat de el în 1805. Samuil Micu a folosit pentru întîia oară la noi metoda răspîndirii cunoștințelor istorice prin calendare, care, în Transilvania, au fost totdeauna foarte citite și prețuite de marile mase. Metoda a fo-

[1] Vezi « Instrucțiunea publică », 1861.

BDD-A30814 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:35 UTC)

losit-o, după moartea lui Micu, și Gheorghe Șincai, publicîndu-și un fragment din « Cronică » în « Calendarul de la Buda » din 1807.

« Istoria, lucrurile și întîmplările romînilor » este, alături de « Hronicul » lui Cantemir, prima încercare de a prezenta istoria tuturor romînilor, cronicile noastre anterioare fiind toate pe provincii. Un alt merit al lui Micu și al Școlii ardelene în general este de a fi înțeles rolul mare educativ și de trezire a conștiinței naționale al istoriei. În prefața fragmentului din « Scurtă cunoștință a istoriei romînilor », publicat în « Calendarul de la Buda » din 1805, el scrie: « Urît iaste romînului să nu știe începutul său, să nu știe neamul său, pre mai marii săi și istoria neamului său » [1]. El arată că scrie « Întîmplările » romînilor cu scopul ca « la tot neamul cunoscute să le facă, ca cei buni să se laude și să le urmeze, iară cei răi și nevrednici să se rușineze » [2]. Micu scrie istoria pentru a-și ajuta poporul să se ridice la gloria strămună « prin învățătură și prin meșteșuguri și prin alte măreție și de laudă fapte », căci « mult iaste a fi născut romîn » [3].

« Istoria » lui Micu este însuflețită de patriotism, dar și de revoltă pentru suferințele poporului romîn de pretutindeni din acea vreme. Despre romînii din Țările Romînești, care se aflau atunci sub domnia fanariotă, el arată că au ajuns « cel mai de jos neam, o! durere! slugă și rob, prost și neînvățat, sărac și lipsit », fiind condus de oameni care, « de aud pe cineva că iaste putiincios și învățat și face ceale ce sînt pentru binele de obște, îl pustiesc și umblă să-l strice, temîndu-se ca să nu deschidă ochii norodului și să scoată pe trîntori din coșniță » [4].

Micu s-a bucurat ca istoric de multă prețuire din partea contemporanilor. El era în corespondență cu istoricii austrieci Engel și Eder, care se informau de la el, de la Șincai și de la Maior ca de la singurele izvoare competente asupra istoriei noastre. Micu a tradus, pentru Engel, Cronica lui Nicolae Costin în limba latină și i-a dat acestuia documente istorice privitoare la familia Cantacuzinilor.

Argumentarea drepturilor poporului romîn este făcută de Micu nu numai prin dovezi istorice, ci, în aceeași măsură, prin dovezi lingvistice. El a căutat să dovedească nu numai originea « pur » romană a poporului romîn, ci și a limbii noastre. Pentru aceasta, Micu scrie la Viena, împreună cu Gheorghe Șincai, « Elementa linguae daco-romanae sive valachicae », apărută în 1780, care este cea dintîi gramatică tipărită a limbii romîne. Prefața gramaticii, scrisă de Șincai, este o prezentare a crezului cunoscut al Școlii ardelene despre originea « pur » romană a poporului romîn și despre « coruperea » limbii noastre prin pătrunderea elementelor străine. Scopul scrierii gramaticii este « mărirea nației » și cunoașterea originii limbii romîne de către lingviștii și istoricii străini.

---

[1] Vezi I. Bianu, Bibliografia romînească veche, tom. II, p. 480.
[2] Ibidem.
[3] Ibidem.
[4] Vezi N. Iorga, Istoria literaturii romîne în secolul al XVIII-lea. București, 1901, vol. II, p. 192.

BDD-A30814 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:35 UTC)

Pentru a sublinia originea latină a limbii romîne, Micu elaborează un sistem ortografic etimologist latinizant. El este cel dintîi romîn care publică o carte cu litere latine: « Carte de rogacioni » (Viena 1779). La sfîrșitul acestei cărți își expune Micu, mai întîi, sistemul său ortografic etimologist, pe care-l prezintă apoi și în « Elementa » de la 1780, precum și în introducerea la « Acatist », tipărit la Sibiu în 1801, care este o reeditare a « Cărții de rogacioni ».

Între aceste trei prezentări ale sistemului ortografic al lui Micu există unele mici deosebiri, el urmărind în continuu să-l îmbunătățească.

Prin folosirea literelor latine în scrierea limbii romîne, Micu a căutat să schimbe părerea înrădăcinată de învățații austrieci Sulzer și Kopitar, după care limba noastră, pe care ei o considerau « slavo-romînă », nu putea fi scrisă decît cu litere chirilice. Scrierea cu litere latine a fost pentru Micu un mijloc important de a dovedi originea romană a limbii noastre. Cea mai mare parte dintre lucrările pe care a putut el să și le tipărească, le-a tipărit totuși, ca și Maior și Șincai, cu litere chirilice. Ei au folosit aceste litere deoarece, scrie Micu, « la cei mai mulți romîni de-ai noștri sînt cunoscute »[1].

Deși curentul latinist a fost foarte puternic în Transilvania și se răspîndise și în Principate, înlocuirea definitivă a literelor chirilice prin cele latine a fost făcută abia în 1860. Folosirea literelor chirilice a fost susținută mai ales de biserica ortodoxă, care vedea în literele latine o armă a catolicismului.

Gramatica lui Micu și Șincai are patru părți: I. Ortografia; II. Etimologia; III. Sintaxa; IV. Formarea cuvintelor. Ea mai cuprinde un mic vocabular romîn-latin și cîteva dialoguri.

Samuil Micu avea această lucrare terminată în primă redactare cînd a ajuns Șincai la Viena. El a pornit, în elaborarea ei, de la convingerea, însușită și de Șincai, că limba romînă este urmașa directă a latinei clasice, dar că ea a fost « coruptă » în cursul vremii prin introducerea de cuvinte străine. Elaborînd sistemul său ortografic etimologist, Micu a căutat să arate proveniența directă din latina clasică a cuvintelor limbii romîne. Cu acest prilej, el a descoperit principalele legi de evoluție fonetică a limbii noastre: transformarea, în elementele latine, a lui *a* accentuat urmat de poziție nazală în *î (manus > mînă, campus > cîmp)*, diftongarea lui *e* și *o* accentuați urmați în silaba următoare de un *a* sau *e* în *oa (porta > poartă, mortem > moarte)*, transformarea lui *o* neaccentuat în *u (formica > furnică, dominica > duminică)*, transformarea lui *e* accentuat urmat de poziție nazală în *i (bene > bine, dentem > dinte)*, transformarea dentalelor *t, d* și *s* urmate de iod în *ț, z* și *ș (dies > zi, tibi > ție, resina > rășină)*, transformarea lui *l* intervocalic în *r (mola > moară)*, transformarea grupelor *ct, cs* și *gn* în *pt, ps* și *mn (pectus > piept, coxa > coapsă, lignum > lemn)*, a grupelor *cl* și *gl* în *k'* și *g' (clavem > cheie, glacies > gheață)*. Aceste reguli au fost stabilite de Micu pentru a-și justifica sistemul ortografic etimologist și pentru a ajuta

[1] Vezi prefața Acatistului, 1801.

BDD-A30814 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:35 UTC)

pronunțarea, deoarece el, ca și Maior, Șincai și Cipariu, scriind etimologic, n-a înțeles să schimbe și pronunțarea limbii romîne. Scrierea etimologistă a latiniștilor n-a urmărit schimbarea pronunțării, ci dovedirea, prin forma scrisă, a originii latine a cuvintelor și a structurii gramaticale a limbii noastre.

În capitolele consacrate morfologiei și sintaxei, care cuprind numeroase observații juste, Micu și Șincai au încercat să dovedească menținerea în limba romînă a tuturor categoriilor gramaticale ale latinei clasice.

Gramatica lui Micu și Șincai a avut meritul de-a face cunoscut în lumea științifică străină a vremii caracterul latin al limbii noastre. Friedrich Diez, părintele filologiei romanice, a acordat locul cuvenit limbii romîne între celelalte limbi romanice pornind de la « Elementa » lui Micu și Șincai. Ea a avut la noi, timp de aproape un secol, o influență covîrșitoare în felul de a se studia gramatica limbii romîne. Cu excepția gramaticii lui Eliade Rădulescu din 1828, a gramaticii lui Lambrior (și Ghibănescu) și a gramaticii lui H. Tiktin, toate manualele noastre de gramatică de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și din secolul al XIX-lea au fost scrise sub influența « Gramaticii » lui Micu și Șincai.

Samuil Micu are meritul de a fi fost și cel dintîi lexicograf al nostru. Cunoscutul « Lexicon de la Buda », apărut în 1825, a fost început și este în bună parte opera lui Micu. El a început lucrarea în 1795, lăsînd-o, la moartea sa, aproape terminată. « Să scriu această carte — scrie Micu în 9 aprilie 1805 canonicului Corneli — m-a îndemnat dragostea pentru cultura și știința neamului meu. Am scris-o pentru a face cinste întregului neam, ca să aibă și el un dicționar, de care nici o nație nu e lipsită decît a noastră și cea țigănească. Ce-am putut am făcut, mai mult nu pot face »[1]. Atît de mult era pătruns Micu de menirea sa de a face dicționarul limbii romîne, încît el adaugă, în aceeași scrisoare, « căci dacă eu nu voi scoate un dicționar ca acesta, nu știu cînd va mai lua asupră-și o osteneală ca aceasta cineva »[2].

Pentru a-și asigura abonamente cu anticipație, Micu tipărește, la începutul anului 1806, un prospect al dicționarului pe care-l trimite în diferite părți ale Transilvaniei. El moare însă la o lună după apariția prospectului. La cererea tipografiei Universității din Buda, lucrarea lui e însă continuată, completată și definitivată de V. Coloși, I. Corneli, Petru Maior, I. Teodorovici și A. Teodori și publicată în 1825, reprezentînd astfel munca și concepția unei întregi generații de lexicografi, care au străbătut, precum scriu ei în prefață, « o cale grea pe care mai înainte nimini nu îmblase » la noi. În forma în care a redactat Micu dicționarul, el a fost publicat abia în 1944 de lingvistul maghiar Gáldi László[3].

---

[1] Vezi Iacob Radu, Doi luceferi rătăcitori: Șincai și Micu. București, 1924, anexa X, p. 46.

[2] Ibidem.

[3] Klein Samuelis, Dictionarium valachico-latinum. Bevezetö tanulmánnyal közéteszi Gáldi László. Budapest, 1944.

BDD-A30814 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:35 UTC)

Munca de luminare a poporului a fost dusă de Micu și prin opere didactice. Între acestea menționăm o « Bucoavnă » scrisă cu litere chirilice în 1781 pentru « pruncii romînești » și o « Aritmetică » rămasă netipărită. Pentru scopuri educative, el a tradus în romînește « Viața și fabulele lui Esop » și romanul « Belizarie » al lui Marmontel, aceasta fiind una din primele traduceri romînești din autori francezi. Lucrarea n-a fost tipărită, iar manuscrisul ei s-a pierdut.

Dar cea mai importantă parte a activității educative și didactice a lui Micu o formează traducerile și prelucrările lui de manuale de filozofie. În 1799, el publică la Buda o « Logică », iar în 1800 publică la Sibiu « Etica și politica sau filozofia cea lucrătoare », ambele fiind prelucrări după manualele profesorului austriac Baumeister. După acest autor e făcută și prelucrarea lui Micu «Învățătura metafizică », rămasă în manuscris.

Lucrările lui Baumeister erau manuale oficiale în școlile din Austria. Ele expuneau filozofia raționalistă a lui Wolf, adept al lui Leibniz, însușită de burghezia germană și austriacă atunci în plină ascensiune. Esența acestei filozofii constă în proclamarea puterii rațiunii, în însușirea științei și în răspîndrea ei în cercuri cît mai largi. Din această cauză ea a fost numită « filozofia luminilor » sau « iluminism ». Ea combătea feudalismul, opresiunea și superstițiile, proclamînd dreptul natural al omului la libertate. Ca mijloc de exprimare a ideilor, ea a început să folosească limba națională a popoarelor în locul celei latine, considerată pînă atunci în țările apusene ca unica limbă proprie științelor și filozofiei. Era deci firesc ca o asemenea concepție filozofică să fie adoptată de Micu în lupta lui împotriva grofilor care-și arogaseră privilegii sociale imprescriptibile.

Prelucrarea pentru școlile romînești a filozofiei luminilor urmărea răspîndirea unei concepții asupra lumii și societății de care să se poată folosi romînii în lupta pentru drepturile lor. Pe lîngă caracterul progresist din punctul de vedere al orientării lui filozofice, această activitate a lui Micu a însemnat, în același timp, alături de « Divanul » lui Cantemir, prima încercare de a crea o terminologie filozofică romînească.

Limba prelucrărilor filozofice ale lui Micu este folosită cu grija de a se face înțeles de cititori. De aceea el este foarte precaut în folosirea neologismelor. «Fiindcă pentru aceea vorbim — scrie el — ca alții să înțeleagă. Nu se cade să mestecăm cuvinte străine în limba romînească, adică nemțești sau ungurești cu turcești sau slavonești, sau dintr-alte limbi, mai ales cînd vorbim cu cei proști (= simpli) » [1]. « Iară unde lipsește limba noastră cea romînească — adaugă Micu — și nu avem cuvinte cu care să putem spune unele lucruri, mai ales pentru învățături și în științe, atunci cu socoteală și numai cît iaste lipsa putem să ne întindem să luăm ori din cea grecească, ca din cea mai învățată, ori din cea latinească, ca de la a noastră maică, pentru că limba noastră cea romînească iaste născută din limba cea latinească » [2].

---

[1] Vezi Samuil Micu, Logica. Buda, 1800, p. 57.
[2] Ibidem, p. 58.

BDD-A30814 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:35 UTC)

Micu fixează cîteva norme pentru folosirea terminologiei filozofice, a căror valoare este de necontestat pînă astăzi:

1. « Nimica să nu se zică cu cuvinte întunecate, ci mai înainte de toate filozoful să aibă grijă, cu cît poate, mai luminat și mai chiar (= clar), așa să vorbească și să scrie, că nu se cade ca filozoful să zică vreun cuvînt de nu-l va tălmăci și hotărî mai înainte »;

2. Oricărui cuvînt și grai, înțelegere statornică a-i da, adecă care totdeauna să rămîie;

3. Toată pohvala care întunecă vorba filozoficească trebuie a o scoate [1].

Cerința de claritate și precizie, de folosire constantă a termenilor și de respingere a construcțiilor artificiale a fost împlinită însă numai în parte de Micu, deoarece el n-a dispus de o terminologie filozofică dinainte formată, ci a întîmpinat greutățile firești ale începutului și în acest domeniu. Termenii folosiți de el nu exprimă cu preciziunea cerută noțiunile respective. Micu folosește termenul de « aruncare » pentru « obiecție », « față » pentru « persoană », « următorit » pentru « succesiv », « simțitură » pentru « senzație », « primire » pentru « percepție », « putere de a închipui » pentru « reprezentare » [2]. Terminologia filozofică românească actuală s-a format în cea mai mare parte, îndeosebi după cea franceză, pe care Micu nu a folosit-o, el orientîndu-se după modelul terminologiei latine, germane și maghiare pe care a căutat să le transpună în românește.

Limba scrierilor lui Micu, ca și a scrierilor lui Șincai, Maior și Cipariu, este în general arhaică, îngreuiată de adaosuri latinizante în vocabular și ortografie. Erudiți cu o impunătoare știință istorică și filologică, toți patru sînt însă buni povestitori, adeseori patetici, iar Șincai, și mai ales Maior, remarcabili polemiști. În scrierile lor religioase, adresate poporului, ei păstrează tradiția populară a limbii cărților noastre bisericești.

Influența pe care Școala ardeleană a avut-o în cultura noastră modernă constă în măreția ideilor pe care le-a reprezentat și în credința fanatică cu care aceste idei au fost susținute.

Tezele lui Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior conțin, desigur, erori științifice de mult cunoscute și combătute. Dar punctul lor de plecare în cercetarea problemelor istoriei și ale limbii noastre a avut o bază justă și fecundă pînă astăzi. Reprezentanți ai iluminismului, atunci cînd acest curent însemna un progres în gîndirea socială, Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior au arătat poporului romîn că eliberarea lui este legată de cunoașterea trecutului său istoric și a originii limbii sale, de însușirea științei vremii și de răspîndirea prin școli a cunoștințelor în masele populare.

Samuil Micu a fost un cărturar luptător, dar mijloacele luptei lui s-au mărginit la formularea de idei și la răspîndirea lor în cercul în care a trăit. Tributar

[1] Vezi Samuil Micu, Logica. Buda, 1800, p. 55.

[2] Vezi I. Lungu, Meritele lui Samuil Micu în problema creării terminologiei filozofice românești, în « Cercetări filozofice », vol. III (1955), nr. 4.

BDD-A30814 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:35 UTC)

al raționalismului idealist, înțelegînd realitatea mai mult sub forma abstractă a ideilor, Micu nu s-a apropiat îndeajuns de frămîntările adînci ale veacului său, manifestate la noi prin revoluția lui Horia și în Europa prin revoluția franceză. El concepea progresul numai prin reforme venite de sus, din «înțelepciunea» împăratului iluminist Iosif al II-lea. Micu n-a sprijinit revoluția lui Horia, pe care l-a considerat un răzvrătit care vrea «să strice nemeșugul»[1]. Lupta pentru drepturi politice pe calea memoriilor către împăratul de la Viena a fost un drum greșit pe care romînii din Transilvania au mers, din păcate, mai mult de un secol.

Locul lui Samuil Micu în cultura noastră este acela al unei figuri de trecere de la cultura veche la cea modernă. Prin scrierile lui bisericești și, în parte prin cele istorice, el aparține mai mult literaturii noastre vechi, dar prin poziția lui filozofică și prin ideile lui asupra istoriei și limbii romîne, Micu a deschis perspective noi în cultura noastră, care au fecundat cercetările în aceste domenii decenii întregi. Alături de Șincai și Maior, el a trezit interesul pentru studiul istoriei și al limbii noastre, care a crescut mereu de atunci încoace, fie în direcția latinizantă începută de el, fie pe baze științifice moderne. Ideile înaintate iluministe însușite de Micu despre dreptul natural și despre libertatea popoarelor și ridicarea lor prin știință și cultură au fost împărtășite și continuate în Transilvania de Gheorghe Șincai, Petru Maior, Gheorghe Lazăr, Simion Bărnuț, Eftimie Murgu, Andrei Mureșeanu, Gheorghe Bariț ș. a.

Aceste idei au format baza cuceririlor culturale și democratice ale poporului romîn.

La 150 de ani de la moartea sa, Samuil Micu ne apare, așa cum l-au venerat generațiile trecute, ca un precursor glorios al culturii noastre moderne, ca un reprezentant al demnității naționale și al progresului prin cultură și libertate. Ideea de naționalitate reprezentată de Micu în sensul egalității națiunilor între ele și de solidaritate națională peste deosebirile confesionale își păstrează pînă astăzi întreaga valoare pentru poporul nostru, a cărui unitate socială și politică continuă să se înfăptuiască în jurul ideilor de pace, cultură și independență națională.

[1] Vezi N. Iorga, Istoria literaturii romîne în secolul al XVIII-lea. București, 1901, vol. II, p. 186.

BDD-A30814 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:00:35 UTC)